

Серьогіна Н.В., к.е.н.,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеська державна академія будівництва та архітектури

Петрищенко Н.А., к.е.н.,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Одеська державна академія будівництва та архітектури

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ЯК СКЛАДНИК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Серьогіна Н.В., Петрищенко Н.А. Готельно-ресторанна справа як складник туристичної галузі. Проведено аналіз зміни туристичних потоків в Україні за п'ять років. Досліджено склад суб'єктів туристичної галузі за регіонами. Проаналізовано доходність суб'єктів туристичної галузі – фізичних та юридичних осіб. Доведено необхідність удосконалення туристичної галузі для підвищення рівня внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків. Розглянуто готельно-ресторанний бізнес як складник туристичної галузі. Наведено чинники впливу на розвиток готельно-ресторанної справи.

Ключові слова: туристична галузь, туристичні потоки, суб'єкти туристичної галузі, доходність, готельно-ресторанна справа, чинники впливу.

Серегина Н.В., Петрищенко Н.А. Огельно-ресторанное дело как составляющая туристической отрасли. Проведен анализ изменений туристических потоков в Украине. Изучен состав субъектов туристической отрасли по регионам. Проанализирована доходность субъектов туристической отрасли – физических и юридических лиц. Доказана необходимость усовершенствования туристической отрасли для повышения уровня внутренних и внешних туристических потоков. Рассмотрен огельно-ресторанный бизнес как составляющая туристической отрасли. Приведены факторы влияния на развитие огельно-ресторанного дела.

Ключевые слова: туристическая отрасль, туристические потоки, субъекты туристической отрасли, доходность, огельно-ресторанное дело, факторы влияния.

Serohina N.V., Petryshchenko N.A. Hotel and restaurant business as a component of the tourism industry. An analysis of changes in tourist flows in Ukraine. The composition of the subjects of the tourism industry was studied by region. Analyzed the profitability of the subjects of the tourism industry - individuals and legal entities. Proved the need to improve the tourism industry in order to increase the level of internal and external tourist flows. Considered the hotel and restaurant business as a component of the tourism industry. Factors influencing the development of hotel and restaurant business were given.

Key words: tourist industry, tourist flows, subjects of the tourism industry, yields, hotel and restaurant business, influence factors.

Постановка проблеми. Туристична галузь як частина світового господарства динамічно розвивається та є однією з найбільш рентабельних. Серед значних чинників, які впливають на розвиток туристичної галузі, можна виділити частку в'їзного туризму в загальному обсязі туристичних потоків та відповідність між вартістю та рівнем якості туристичних послуг.

Готельно-ресторанна справа як важливий складник туристичної галузі є важелем впливу на формування й орієнтацію внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків у країні. Таким чином, розвиток готельно-ресторанного бізнесу безпосередньо впливає на розвиненість та затребуваність туристичної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем туристичної галузі присвячено роботи В. Куценко, В. Пуцентейло, Т. Сокол, А. Саак, Н. Чорненької, О. Заруцької, М. Якименко, які розглядали питання розвитку туристичної галузі, принципи

функціонування підприємств туристичного комплексу, перспективи розширення ринку туристичних послуг. Питання проблем готельно-ресторанної справи розглядали такі вітчизняні науковці, як: О. Борисова, Н. Батьковець [1], О. Головка, О. Домінська [1], Л. Кузьменко [2], М. Мальська, Л. Нечаюк, О. Шаповалова, А. Черномазюк. У їхніх роботах розглядалися проблеми функціонування об'єктів готельно-ресторанного бізнесу, чинники впливу на ринок готельно-ресторанних послуг, перспективи розвитку об'єктів готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Незважаючи на достатню кількість робіт, у яких висвітлено основні аспекти та сучасні тенденції функціонування туристичної та готельно-ресторанної галузей, динамічне та нестабільне зовнішнє оточення актуалізує дослідження взаємозв'язків між цими галузями та виявлення основних чинників впливу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних туристичних потоків в Україні,

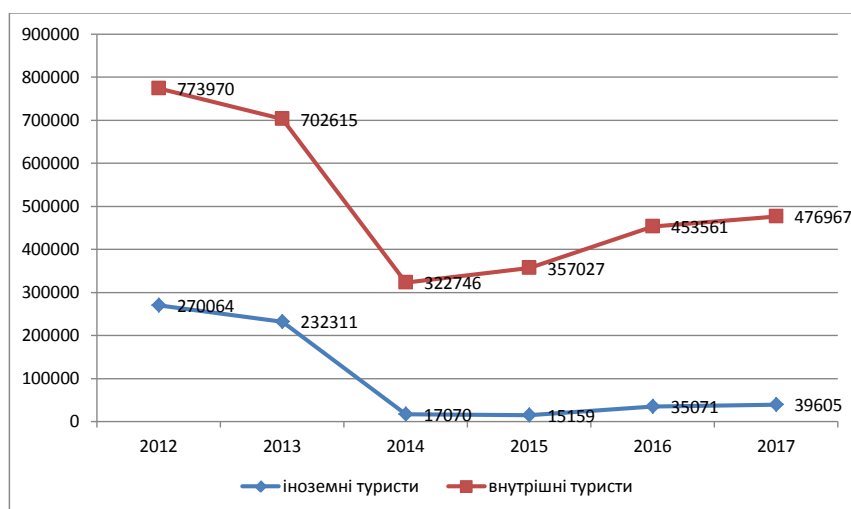

Рис. 1. Динаміка зміни туристичних потоків за 2012–2017 рр., осіб

аналіз складу суб'єктів туристичної діяльності за належністю до фізичних та юридичних осіб, рівнем їх дохідності та розгляд чинників впливу на готельно-ресторанний бізнес.

Виклад основних результатів. Природні та культурно-історичні передумови в Україні є основою для розвитку туристичної галузі: берег Чорного моря, Карпати, велика кількість історично відомих археологічних пам'яток, наявність культурних центрів, де збереглася архітектурна спадщина країни, а саме замки, фортеці, університети, храми. Все це робить Україну досить привабливою не тільки для самих українців, а й для іноземних туристів.

Туристична діяльність тісно пов'язана з діяльністю багатьох інших галузей, таких як готельно-ресторанна справа, будівництво, торгівля, сільське господарство, зв'язок тощо. Отже, розвиток туристичної галузі сприяє зростанню внутрішнього валового продукту країни, у тому числі через зростання дохідності перелічених галузей.

Внутрішні туристичні подорожі більш доступні через використання національної грошової одиниці, яка залишається засобом обігу для внутрішнього туризму, та звичний рівень цін, а також через користування рідною мовою як основним засобом спілкування. Досить часто внутрішній туризм становить значну частку індустрії туризму в цілому. Але міжнародний в'їзний туризм, а саме інтенсивність відвідування країни іноземними туристами, також формує значну частину надходжень та призводить до освоєння рекреаційних ресурсів, їх поширення, вдосконалення туристичної інфраструктури, підвищення кваліфікаційного рівня робітників туристичної галузі тощо.

Оскільки для туристичної галузі важливим є розподіл туристичних потоків на іноземних та внутрішніх туристів, то слід розглянути динаміку змін кількості туристів за останні п'ять років. Основою для побудови графіка змін туристичних потоків при-

нято дані із сайту Державного комітету статистики України [3], графік наведений на рис. 1.

Туристичні потоки іноземних та внутрішніх туристів в Україні суттєво скоротилися за період із 2012 по 2014 р.: на 93,7% скоротилася кількість іноземних туристів та на 58,3% – кількість внутрішніх туристів. Але після 2014 р. ситуація із внутрішніми туристами почала поступово поліпшуватися: їхня кількість збільшилась на 11%, 27% та 5% протягом трьох років. Більш повільними темпами змінювалася ситуація з іноземними туристами: у 2015 р. їх потік скоротився ще на 11%, але після цього темп зростання показав надзвичайні результати – збільшення на 131% у 2016 р. та ще на 12% у 2017 р. Підводячи загальні підсумки, можна відзначити, що порівняння початку та кінця розглянутого періоду показало загальне скорочення кількості внутрішніх туристів на 38,4% та іноземних туристів на 85,3%.

Суб'єкти, які надають туристичні послуги, можуть бути як юридичними, так і фізичними особами. Кількість суб'єктів туристичної індустрії розподіляється по регіонах залежно від напрямку його основної належності. Розподіл по регіонах кількості суб'єктів туристичної діяльності в 2017 р. наведено відповідно до статистичних даних із сайту Державного комітету статистики України [4, с. 27, 69] на рис. 2.

За найбільшою кількістю суб'єктів туристичної діяльності можна виділити такі регіони:

- Дніпропетровська область: юридичні особи – 118 од., фізичні – 207 од.;
- Львівська область: юридичні особи – 159 од., фізичні – 123 од.;
- Одеська область: юридичні особи – 140 од., фізичні – 124 од.;
- Харківська область: юридичні особи – 84 од., фізичні – 179 од.;
- Запорізька область: юридичні особи – 53 од., фізичні – 97 од..

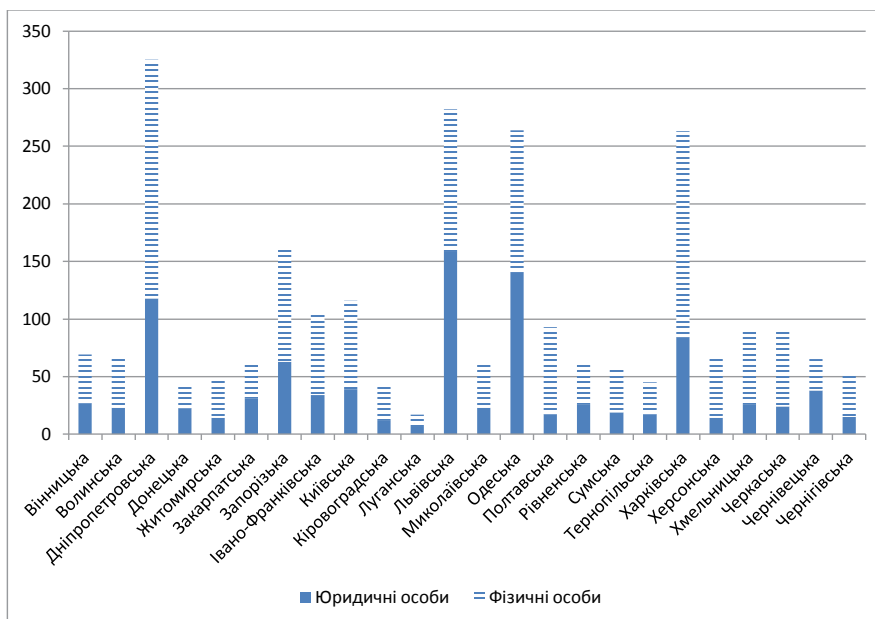

Рис. 2. Розподіл юридичних та фізичних суб'єктів туристичної діяльності за регіонами, одиниці

Такий розподіл показав різноманітність співвідношення фізичних та юридичних осіб серед суб'єктів туристичної діяльності, оскільки у Дніпропетровській, Харківській та Запорізькій областях кількість суб'єктів фізичних осіб перевищує кількість юридичних осіб на 47–57%. Також слід відзначити, що більшість інших регіонів не має настільки високих показників.

Дохід від надання туристичних послуг, наданих суб'єктами туристичної діяльності – фізичними та юридичними особами, у 2017 р. з розподілом за регіонами наведено відповідно до статистичних даних із сайту Державного комітету статистики України [4, с. 30, 73]. На рис. 3 показано рівень доходу для п'яти областей, що мають найбільші показники, які значно відрізняються від інших регіонів.

Порівнявши п'ять регіонів, що мають найбільшу кількість суб'єктів туристичної діяльності та най-

більшу доходність від цього виду діяльності, можна зробити висновок, що є збіг по трьох регіонах із п'яти – Львівська, Одеська та Харківська області. Аналіз співвідношення доходу та кількості суб'єктів показав:

- кількість фізичних осіб становить 77% та 89% від кількості юридичних осіб для Львівської та Одеської областей, а для Харківської кількість фізичних осіб перевищує кількість юридичних на 113%;

- дохід від туристичної діяльності фізичних осіб становить 8% та 14% від доходу юридичних осіб для Львівської та Одеської областей, а для Харківської – 92%.

Отримані результати доводять, що основним джерелом доходу є діяльність юридичних осіб, отже, створення сприятливих умов для них стане значним підґрунтям для економічного розвитку цих регіонів.

На рис. 4 показано рівні інших регіонів, які були відокремлені через суттєво нижчий рівень доходів

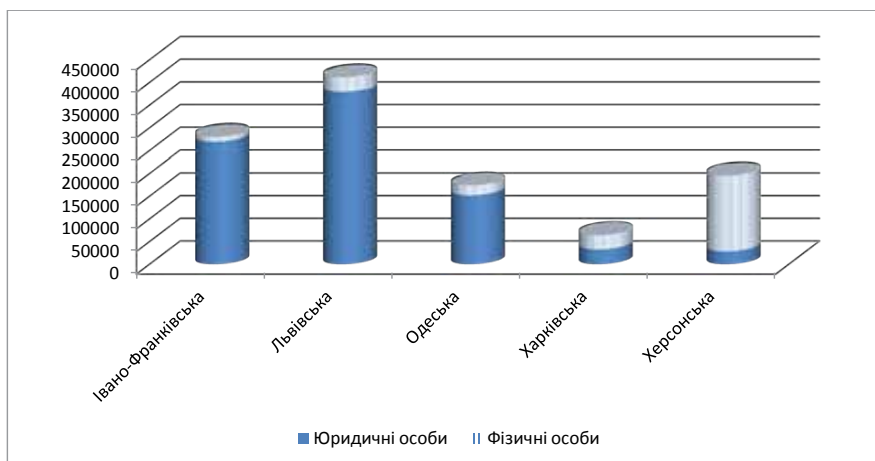

Рис. 3. Дохід від надання туристичних послуг по п'яти найбільш дохідним регіонам, тис. грн.

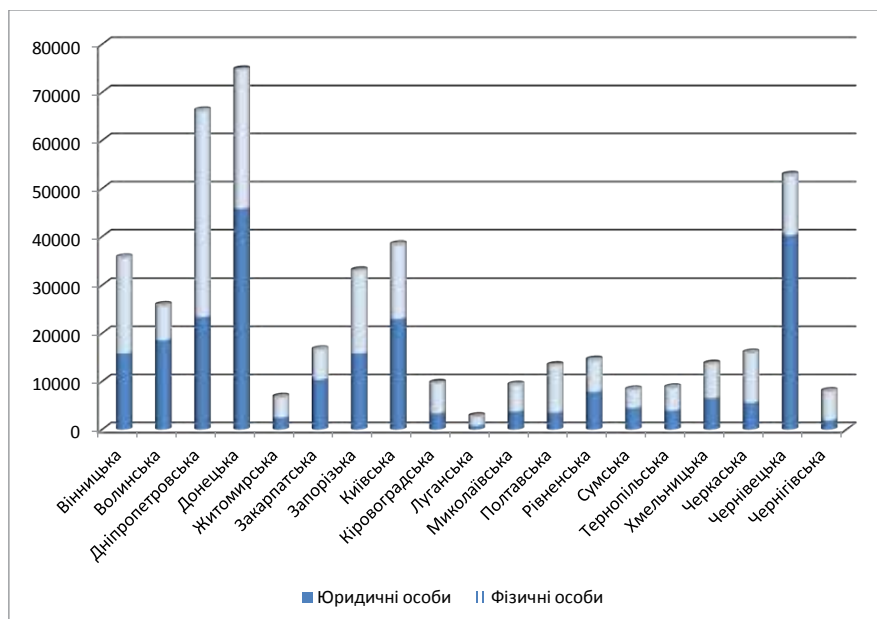

Рис. 4. Дохід від надання туристичних послуг по регіонах, тис. грн.

від надання туристичних послуг як юридичними особами, так і фізичними [4, с. 30, 73].

Половина регіонів України має дохід від туристичної діяльності, які отримують фізичні особи, більший, аніж від роботи юридичних осіб, але їхній сумарний дохід нижче доходу однієї Херсонської області та становить 28% у сумі доходів фізичних суб'єктів.

Такі показники доводять необхідність подальшого вдосконалення туристичної індустрії, у тому числі шляхом розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Економічне зростання в туристичній діяльності тісно пов'язане з розвитком готельно-ресторанного бізнесу, оскільки він є невід'ємним складником туристичної галузі, задовольняючи першочергові потреби туристів. Проживання та харчування є одним з основних чинників під час вибору туристичного напрямку, тривалості поїздки тощо.

Готельно-ресторанний бізнес – це сектор національного господарства, утворений суб'єктами господарської діяльності, що надають готельні і ресторани послуги, а також елементами ринкової та допоміжної інфраструктури, інституційного середовища, що мають вплив і визначають темпи, параметри і структуру розвитку готельно-ресторанної справи в державі та її бізнес-суб'єктів, є головним складником формування і функціонування туристичної інфраструктури, індустрії гостинності як важливого напрямку структурної перебудови системи національного господарства, елемента соціальної сфери та чинника суспільного виробництва, зростання життєвого рівня населення [5, с. 135]. Цей вид бізнесу приваблює інвесторів, оскільки в розвинених країнах він є високорентабельним. Особливо це стосується регіонів, де туристична галузь є основним джерелом доходу або має перспективи динамічного розвитку.

Практика готельно-ресторанного бізнесу, конкуренція в галузі, економічні реалії з їх складними внутрішньогосподарськими умовами та відносинами значно ускладнили підприємницьку діяльність на ринку послуг, зумовили нові закономірності його розвитку [2].

Нині розвиток готельної справи стимулюється через необхідність більшого вдосконалення послуг із розміщення, харчування та обслуговування, впровадження більш сучасних та технологічних способів надання послуг для повного задоволення потреб населення. Але при цьому необхідним є встановлення оптимального співвідношення ціни та якості послуги за максимального наближення до міжнародних стандартів. Отже, обслуговування має бути найбільш повним та бездоганним.

Об'єкти готельного типу знаходяться здебільшого в курортних та бізнес-зонах. Відповідно, їх завантаження не є рівномірним, оскільки курортні зони характеризує сезонна відвідуваність відповідно до виду туризму зони, а бізнес-зони відрізняє неоднорідна активність за днями тижня, що є значними чинниками впливу, які необхідно враховувати під час формування стратегії розвитку та вдосконалення діяльності.

На розвиток готельного бізнесу впливають чинники зовнішнього та внутрішнього середовища. Зовнішні чинники – це сили найбільш загального характеру, які впливають на індустрію із зовнішнього оточення, крім того, вони практично не підлягають контролю чи впливу з боку постачальника послуг. Серед зовнішніх чинників непрямої дії, які впливають на готельний бізнес, можна відзначити науково-технічний, економічний, політико-правовий, соціально-культурний, міжнародний, природний, демографічний. Чинники прямої дії безпосеред-

ньо впливають на роботу готелів через споживачів даної послуги, конкуренцію, постачальників та ін.

Чинники зовнішнього середовища є більш складними для прогнозування та потребують здатності об'єктів готельного бізнесу пристосовуватися до динамічного зовнішнього оточення, тобто організаційні системи таких об'єктів мають адаптуватися до змінених обставин із мінімальними витратами. Відбуватися це може через реагування на зміни чинників зовнішнього середовища запуском заздалегідь розроблених спеціальних програм заходів або через зміну програм реагування шляхом розширення заданого набору елементів програми.

Особисто-мотиваційні чинники впливають на діяльність готелів комплексно та суттєво впливають на вибір споживачів. До таких чинників можна віднести чисельність та склад споживачів, рівень їхньої освіти, належність до релігійних концесій, соціальний статус, менталітет, систему цінностей тощо. Слід також урахувати вплив рівня прибутку споживачів та рівень витрат на відпочинок, їх робочу зайнятість, орієнтованість на короткі або тривалі подорожі. Окрему увагу потрібно приділяти рівню інформаційної обізнаності споживачів щодо послуг, які пропонують готельні мережі, пошуку шляхів підвищення рівня обізнаності, аналізу реакцій споживачів на окремі послуги та задоволеність обслуговуванням в готелі.

Потреба у постійному дослідженні перелічених чинників як складової частини діяльності готелів обґрунтовується необхідністю постійного контакту із зовнішнім середовищем та опосередкованим контролем таких чинників для дотримання високого рівня обслуговування споживачів.

Готельно-ресторанна справа є складником економіки країни, отже, відрізняється певними особливостями на мікро- та макроекономічному рівнях. Підприємства готельно-ресторанної справи потребують значних обсягів капітальних інвестицій із доволі

тривалим терміном окупності. З іншого боку, експлуатація фондів таких підприємств також є тривалою та надає можливість переорієнтації, розширення та вдосконалення спектру послуг, що за раціонального формування переліку послуг та відповідної цінової політики гарантує високий рівень доходності.

Останнім часом суттєву конкуренцію підприємствам готельного господарства, у тому числі великим готелям, створюють фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які переважно утримують невеличкі готелі та є власниками приватних будинків та квартир, кількість яких за останні роки інтенсивно зростає. Вони пропонують відвідувачам повний спектр основних та додаткових готельних послуг за значно нижчою їхньої вартості [1, с. 40].

Як було показано вище, доходність фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності нижче, ніж юридичних осіб, але зростання такої конкуренції може призвести до переспрямування туристів саме на такий вид відпочинку, зменшуючи потоки, що проходять через підприємства готельного господарства, особливо тих, які відносяться до високої цінової категорії. Зменшення надходжень крупних представників сприятиме зростанню вартості послуг або скороченню їхнього асортименту. Це потребуватиме більш детального дослідження ринку з метою певної переорієнтації послуг.

Висновки. Готельно-ресторанний бізнес в Україні має значні перспективи, досягнення яких гальмується через нестабільність зовнішнього оточення, ненадійність контрагентів та відсутність ретельно розробленої стратегії розвитку. Зростання доходності цієї сфери діяльності та орієнтація на підвищення якості послуг прискорять процес розвитку і стимулюватимуть зацікавленість інвесторів у вкладання коштів в будівництво та реконструкцію готелів і ресторанів, а вдосконалення послуг, що надаються об'єктами готельно-ресторанної справи, сприятиме зростанню потоків внутрішніх та іноземних туристів.

Список літератури:

1. Домінська О.Я., Батьковець Н.О. Сучасний стан та інноваційні процеси розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. № 52. С. 39–41.
2. Кузьменко Л.М. Управление функционированием и развитием экономики региона: монография; НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. Донецк, 2004. 284 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація: Туристичні потоки. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm.
4. Туристична діяльність в Україні у 2017 році. Статистичний збірник. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_td_2017.pdf.
5. Гук Х.З. Ідентифікація концептуальних особливостей функціонування та державного регулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 134–139.